

Alle tiders Nordsjælland

MUSEUM NORDSJÆLLANDS
ÅRBOG 2016

Fasaner i Fredensborg Slotshave

AF JAKOB SCHLEIN ANDERSEN

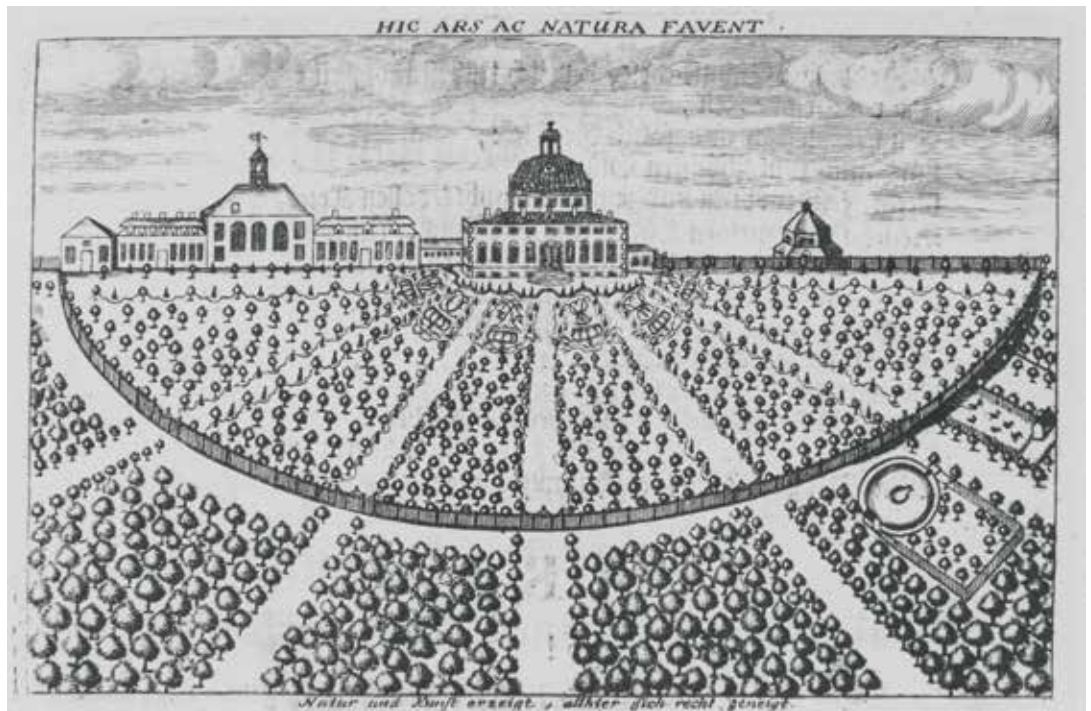
I sensommeren 2015 blev der foretaget en lille arkæologisk udgravning i Fredensborg Slotshave. Under staudebedene fremkom et velbevaret fundament til et fasanhus fra 1700-tallet, der er med til at fortælle historien om fasanopdræt i det danske kongehus.

Fasanen har sin oprindelse i Asien og indføres så vidt vides først i Danmark i 1562. Her indgår et par levende fasaner i en byttehandel mellem den dan-

ske konge og en engelsk falkonér – der mod levering af fasanerne får lov til at fange falke i Danmark. Dette blev starten på kongehusets mangeårige opdræt af fasaner.

I dag er fasanen fritlevende i den danske natur, og fasanjagt er en stor forretning. I forbindelse med jagt opdrættes der omkring en million fasaner årligt. I 1700- og 1800-tallet, mens der var fasaneri i Fredensborg Slotshave, var opdræt af fasaner en helt anden og arbejdskrævende historie. Fasanen

Illustration til von Hoënegges kantater fra 1726. Yderst til højre i midten ses Fasanhuset, hvor fuglevildtet går "frit" i en af fasanhavens indhegninger. Det Kgl. Bibliotek.

Fasanhusets fundament indmåles med GPS, så etableringen af Årstidshaven kan foretages uden at skade fortidsmindet.

var på det tidspunkt et sart dyr, der krævede stor opmærksomhed og pleje, hvis den skulle leve og yngle under danske forhold. De fasanarter, der var i landet på det tidspunkt, skulle fodres samt have adgang til indearealer i årets kolde og våde perioder. De omfattende krav til pleje betød, at fasaner kun

En lille del af Fasanhusets kraftige fundament blev gravet frit. Det 70 cm dybe fundament er opbygget af flere lag af marksten.

var en spise for konger og adelige. Først efter 1841 bliver fasanen et jagtdyr, da det for første gang i Europa lykkedes at opdrætte fasaner i fri natur. Dette skete i det kongelige fasaneri i Kongelunden på Amager.

Fasanhuset i Fredensborg Slotshave

Et fasanhus ved Fredensborg er kendt fra skriftlige kilder og adskillige plantegninger af slottets bygninger. Dog findes der angiveligt kun én tegning, hvor selve huset er gengivet. Det er på von Hoënegges illustration fra 1726, hvor Fasanhuset har knebet sig ind yderst i højre side. Her ses også fritgående fugle i den ene af fasanhavens fire indhegninger. Tegningen giver på ingen måde en nøjagtig gengivelse af Fasanhuset, og oplysninger om bygningens detaljer er meget sparsomme. Vi ved dog, at fasaneriet ved Fredensborg Slot var et opdrætsfasanerier, hvor fuglene gik i en indhegnet gård med Fasanhuset i midten.

Fasanhuset blev sandsynligvis opført i 1723, for dette år nedlægges en eksisterende fasanhave ved Jægersborg til fordel for oprettelse af fasaneriet ved Fredensborg Slot. At Fasanhuset dog ikke altid var forbeholdt fasaner fremgår af professor C.C.L. Hirschfelds beretninger om slotshaven fra 1780, hvor det bemærkes, at fasangården blev brugt til alle slags fuglevildt, som hvert år blev leveret i læssevis fra Sverige.

I 1841 blev Fasanhuset revet ned og fasanhaven nedlagt. På daværende tidspunkt beskrives Fasanhuset som en bindingsværksbygning på 16 ¼ alen gange 6 ¼ alen, hvilket svarer til knap 10 x 4 meter.

Udgravningen af Fasanhuset

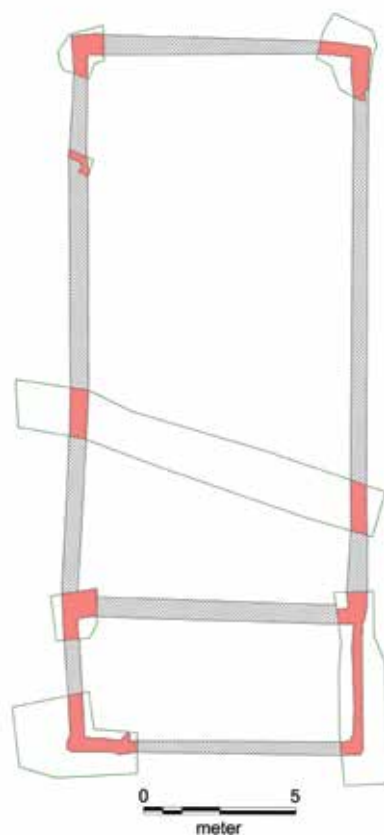
I sommeren 2015 blev der foretaget en udgravning i den del af Fredensborg Slotshave, hvor Fasanhu-

set stod i 1700- og 1800-tallet. Anledningen til den arkæologiske undersøgelse var, at der skulle anlægges en ny staudehave – Årstidshaven – som H.M. Dronning Margrethe 2. modtog på sin 75 års fødselsdag som gave fra Folketinget. Som en del af planlægningen af Årstidshaven blev Museum Nordsjælland bedt om at foretage en udgravning, med det formål at fastslå Fasanhusets præcise placering samt klarlægge hvor meget der var bevaret af huset. Slotshavens arkitekter har brugt disse oplysninger ved anlæggelse af Årstidshaven, så ruinerne af det gamle fasanhus kunne bevares i størst muligt omfang.

Ved udgravningen blev dele af Fasanhusets fundament blotlagt, og det stod hurtigt klart, at det lå velbevaret blot 10 cm under græsplænen. Det blev besluttet at undersøge fundamentets konstruktion nærmere på to udvalgte steder. Undersøgelsen viste, at det 19,5 meter lange og 10 meter brede fasanhus var rejst på et 70 cm dybt fundament. Fundamentet var sat omhyggeligt af flere lag af granitsten, og er en konstruktion, der passer til en solid bygning af en anseelig størrelse.

Ved Fasanhusets sydvendte gavl er der på et ukendt tidspunkt tilføjet en fire meter lang bygning i hele husets bredde. Tilbygningens fundament er helt anderledes end resten af husets og består af en enkelt række af kampesten, der øverst er udjævnet med mursten og tagtegl, som danner en vandret flade til underlag for husets bindingsværk. Huset og tilbygningen kan for så vidt godt være opført på samme tid. Måske skyldes de forskellige fundamenter blot, at den fire meter lange tilbygning ikke havde samme højde som resten af huset, og derfor ikke krævede samme solide fundament.

Tilsyneladende var det netop kun tilbygningen, der stod tilbage i 1841, da fasaneriet ved Fredens-

Tegning udarbejdet ud fra GPS-opmålinger af Fasanhusets fundamenter. Nederst ses den 4 meter lange tilbygning.

- Fritlagt fundamentdel
- Ikke udgravet fundament
- Udgravningsfelt

borg Slot blev nedlagt. Tilbygningens størrelse passer nogenlunde med de mål, der angives i 1841, hvor Fasanhuset beskrives som en bindingsværksbygning på knap 10 x 4 meter. Det kan under ingen omstændigheder være det oprindelige 23,5 meter lange og 10 meter brede fasanhus, der refereres til.

Tilbygningens fundament er sat af kampesten, og de værste ujævnheder er øverst rettet af med tagtegl.

Slotsgartnerne arbejder koncentreret med at redde stauderne, inden gravemaskinen udgraver den del af Fasanhusets fundament, der lå inde under blomsterbedet.

Opskriften på et fasanhus

Et hus på hele 235 m² virker umiddelbart stort til opdræt af fasaner. Men af en tysk håndbog om praktisk skov- og jagtkundskab fra 1796 fremgår det, at et fasanhus skal være ca. 17 x 8,5 meter stort, hvilket må siges at være sammenligneligt med Fasanhuset i Fredensborg Slotshave, der uden tilbygning måler 19,5 x 10 meter. Håndbogen giver samtidig et detaljeret indblik i, hvordan et fasanhus så ud i 1700-tallet, og hvordan det var indrettet. Det har f.eks. haft et tag af tegl, små vinduer med skodder og inde i huset har der været en ovn til opvarmning.

Den tyske håndbog angiver også højden på et fasanhus til at være hele 2,5 meter, hvilket kan forklare det kraftige fundament. Den formentlig knap så høje tilbygning, der var en del af Fasanhuset i Fredensborg Slotshave, kan have rummet lagerplads til foder og materialer. Men den kan også sag-

tens have udgjort boligen for en ung fasanpasser, der havde til opgave at tage vare om de værdifulde fugle døgnet rundt.

Under alle omstændigheder var det fuldt udbyggede Fasanhus et "hønseshus" noget ud over det sædvanlige – hvilket vel passer sig godt for kongelige fasaner.

Tak

Stor tak til Helle Serup og Jette Baagøe, begge Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum, for interessen og for henvisninger til kilder om fasanens historie i Danmark.

Læs mere

Fabricius, J. 1984: *Kongelunden på Amager. Skoven & Det kgl. Fasaneris historie*. Visoprint.

Weismann, C. 1931: *Vildtets og Jagtens Historie i Danmark*. C.A. Reitzels forlag.